

חלק א — בראשית

יש לענות על שלוש מן השאלות 1-5.

1. פרק ג'

- א.** יש לציין שני פגמים בהתנהגות של אדם ולבסס כל אחד מהם על הכתוב:
— "האשה אשר נתת עמדי" — כפיות טובה כלפי ה' שנתן לו את האשה.
— "האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי... ואכל" — אי-לקיחת אחריות על מעשיו ועל חטאו והאשמת האישה בהם.
- ב.** (1) ה' פנה אל האדם ואל האישה בשאלה, ואילו אל הנחש הוא פנה בהאשמה ומיד ציין את עונשו.
הסיבה להבדל: ה' לא רצה לתת לנחש הזדמנות להגן על עצמו או להסביר את מעשיו כי הוא הסית לחטא — "אין מהפכין בזכותו של מסית" (רש"י).
(2) אילו ה' היה פונה אליו בשאלה, היה הנחש יכול לומר שהאדם והאישה היו צריכים לשמוע לדברי ה' שאסר לאכול מן העץ ולא לדבריו שלו - "דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין" (רש"י).
- ג.** (1) הסתירה לכאורה: בפסוק י"ח כתוב שהאדם יאכל עשב דל, ואילו בפסוק י"ט כתוב שהוא יאכל לחם – מאכל אדם.
(2) האדם בכה מתוך השפלה ועלבון על שיאכל כמו בהמה.
הנחמה: אף שהאדם יצטרך לעמול קשה כדי להשיג את מזונותיו, הוא יאכל אוכל מפותח יותר ממזונם של בעלי החיים. לחם ולא עשב.

2. פרק י"ב

- א.** (1) פניית ה' לאברהם היא הפעם הראשונה שה' מתגלה לאדם ומדבר אליו מאז דורו של נח.
(2) הסברים אפשריים לשאלה:
על פי רמב"ן: הרקע לבחירה באברהם היא התמודדותו נגד עובדי עבודה זרה, והתורה לא רצתה להאריך בתיאור אמונותיהם ודעותיהם של עובדי עבודה זרה.
אן: על פי המהר"ל: התורה רצתה להדגיש שהבחירה באברהם לא הייתה בחירה אישית בו, אלא בחירה בעם ישראל שיצא ממנו, וממילא בחירה זו אינה תלויה במעשיו הטובים של אברהם ולכן אין צורך לציין אותם.
- ב.** (1) שני המעשים: הירידה מארץ כנען כי לא בטח בה' שיצילנו מרעב, סיכון שרה (במכשול של חטא) במצרים.
בעקבות זאת נגזרה על זרעו הירידה למצרים ושיילקחו מהם הנשים בידי המצרים.
(2) אפשר לקבל כל אחת מן התשובות האלה:
אברהם לא חשב שהמצרים ייקחו ממנו את שרה בכח, ורק רצה להרוויח זמן על ידי משא ומתן עימם. (ספורנו)
אברהם לא חשש ששרה תילקח, והיה בטוח שאמירתה "אחותי" תציל את שניהם. (רד"ק)
- ג.** (1) שתי האפשרויות: לפי אונקלוס הקריאה היא במשמעות תפילה ולפי רמב"ן הקריאה היא פרסום שם ה' ברבים.
(2) באור כשדים לא שמעו לקריאתו ולדבריו של אברהם והוא לא הצליח להשפיע. לעומת זאת בכנען הוא קיבל את ברכת ה' שיצליח – "ואברכה מברכך", ולכן הִרְבָּה לפרסם את שם ה'.

3. פרק י"ח

- א. (1) הקושי: כתוב שה' התגלה לאברהם ("וירא אליו ה'") אך לא נכתב מה היה תוכן ההתגלות.
(2) ההתגלות של ה' היא המפגש עם המלאכים - שדיברו איתו בהמשך, הם שליחי ה' והשיח איתם הוא תוכן ההתגלות.
- ב. (1) בדבריו בפסוק כ"ד הסתמך אברהם על מידת ה**רחמים** כשביקש להציל גם את הרשעים בזכות הצדיקים (על פי מידת הדין בלבד אין הצדקה להצלתם).
(2) אפשר לקבל **אֶתְךָ** מן הפירושים האלה:
— הימצאות הצדיקים יכולה להיות סיבה לסלוח לעיר כולה כי אם הם עובדים את ה' בתוך העיר **בפרהסיא**, זו הוכחה שסדום אינה מקום רע כל כך (ראב"ע).
— הצדיקים בעיר **מוחים** ברשעים ומביאים לתיקון התנהגותם (ספורנו בהעמקה).
— עצם נוכחות הצדיקים בעיר יכולה להשפיע לטובה על התנהגות שאר אנשי העיר.
— אם הצדיקים **מעורים** בחיי תושבי העיר, העיר יכולה לזכות בדין בזכותם (על פי נחמה ליבוביץ).
- ג. (1) האפשרויות: נתינת מעות לעני (חסד) או משפט הוגן.
(2) יש לכתוב את משמעות המילה צדקה בשלושה מן הציטוטים:
— בבראשית ט"ו: זכות, חסד, מעשה טוב.
— בבראשית י"ח: דין אמת.
— בדברים ו': זכות, חסד (אמת).
— בירמיה כ"ב: דין אמת.

4. פרקים ל"ז-ל"ח — דמותו של יהודה

- א. (1) מן הפסוקים עולה כי ליהודה הייתה השפעה גדולה על אחיו, הם צייתו לו והסכימו מיד למכור את יוסף במקום להרוג אותו: "וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו".
(2) יש לכתוב שני נימוקים:
מהריגתו **לא ירוויחו דבר** ואם ימכרו אותו הם יכולים להרוויח כסף.
כיצד הם יכולים להרוג את **אחיהם** שהוא בשר מבשרם?
גם גרימת מוות היא כרצח.
- ב. (1) יש להסביר את הקשר בין מכירת יוסף לירידת יהודה מאת אחיו על פי **שני** הפירושים:
— **האחים הורידו את יהודה** ממעלתו כמנהיג, בשל כעסם על הצער שנגרם ליעקב ממכירת יוסף (האשימו את יהודה שהיה יכול למנוע את המכירה אך לא עשה זאת). (רש"י)
— **יהודה הוריד את עצמו** והתרחק מבני משפחתו כי לא היה יכול לראות בצערו של יעקב. (חזקוני)
- (2) ליהודה היה מעמד דומה למעמד של מושל ושל מלך. לכן נענשה תמר בחומרה - כי הזנות שלה פגעה במעמד המלכות של יהודה. (רמב"ן)
- ג. תכונות העולות מפירוש רש"י (יש לציין **שתי** תכונות ולהסביר מדוע **כל אחת** מהן חיונית למנהיג):
- "מה בצע" - הגינות, לקיחת אחריות, התרחקות משפיכות דמים, אומץ לסכן את עצמו ואת מעמדו למען אמונתו, יכולת השפעה על אחרים - הנעת אחרים לפעילות או מניעת אחרים מפעילות בעייתית.
מנהיג צריך לעיתים לעמוד נגד הסביבה או החברה שלו כדי להוביל מהלכים נכונים או למנוע מהלכים שליליים.
 - הודאה על האמת, לקיחת אחריות - "צדקה ממני".
מנהיג צריך להיות אמיץ והודות בטעויות או בחטאים שלו ולקבל אחריות עליהם.
הערה למעריך: לקבל כאן כל תשובה הגיונית בנוגע לתכונה העולה מפירוש רש"י ומסבירה את חשיבותה למנהיג.

5. פרק ל"ט

- א. (1) יש לכתוב שניים מן הגורמים: יופיו של יוסף, התרשמות מהצלחתו של יוסף.
 (2) הנסיבות: ביום שבו התרחש הניסיון הם נשארו לבד בבית — בלי פוטיפר ובלי שאר אנשי הבית.

הסבר הסכנה בנסיבות אלה: מצב של ייחוד עלול לגרום לחטא או לפגיעה.

- ב. (1) דמות דיוקנו של יעקב נגלתה ליוסף ומנעה אותו מן החטא. ההפסד הצפוי על פי המדרש היה ששמו לא ייכתב על החושן עם שמות שאר השבטים (מדרש ורש"י).

(2) יש לציין שתי נקודות דמיון ולבסס אחת מהן על פסוקים משני חלקי הפרק:

נקודות דמיון	ביסוס ההשוואה
יוסף הצליח והתקדם	"וַיְהִי אִישׁ מְצֻלִיחַ וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמְצָרִי" (פסוק ב')
יוסף מצא חן בעיני רואיו	"וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו" (פסוק ד')
יוסף זכה לעזרה ולהצלחה מאת ה'	"וְכָל אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה ה' מְצַלִּיחַ בְּיָדוֹ" (פסוק ג')
יוסף קיבל אחריות וסמכות רבה לידי וזכה לאמון מלא של הממונים עליו	"וַיִּתֵּן שָׂר בֵּית הַסֵּהַר בְּיַד יוֹסֵף אֶת כָּל הָאֲסִירִים אֲשֶׁר בְּבֵית הַסֵּהַר וְאֵת כָּל אֲשֶׁר עֹשִׂים שָׂם הוּא הָיָה עֹשֶׂה: אֵין שָׂר בֵּית הַסֵּהַר רָאָה אֶת כָּל מְאוּמָה בְּיָדוֹ" (פסוקים כ"ב-כ"ג)

- ג. (1) השאלה: מדוע לא סיפר יוסף לשר המשקים שהוא הושלך לבית הסוהר בגלל עלילה שהעלילה אשת אדוניו?
 (2) המידה הטובה: לא לספר בגנותו של אדם אפילו אם הוא פגע בך.

חלק ב- מלכים ב', ישעיה

יש לענות על שתיים מן השאלות 6-9.

6. ישעיה. פרק ב'

- א. (1) המילה "ונהרו" היא מלשון נהר. השימוש בדימוי זה מבטא את העוצמה, הסחף, המהירות שיאפיינו את הצטרפות העמים הרבים לאמונת ישראל ואת העלייה שלהם לירושלים לבית ה'. (רש"י)

או: את העוצמה הפנימית והחשק הרב של העמים להגיע להר בית ה'. (מלבי"ם)

- (2) ה' / המלך המשיח יפתור את הסכסוכים בין העמים באמצעות משפט, וכתוצאה מכך הם לא יצטרכו לפתור את הסכסוכים ביניהם באמצעות מלחמה. (רד"ק)

- ב. (1) אפשרות אחת: לה'.

אפשרות שניה: לעם / לאנשי יהודה.

- (2) אפשרות אחת: החלק השני מתאר את חטאי ישראל והוא נימוק לנטישת ה'.

אפשרות שנייה: החלק השני הוא פירוט המעשים שבהם באה לידי ביטוי הנטישה של ישראל את ה'.

- ג. (1) קל וחומר: הגויים יידעו בעתיד שעליהם ללכת בדרך ה', וישראל צריכים ללמוד מהם "קל וחומר" וללכת גם הם בדרכי ה'.

- (2) היתרון: הגויים צריכים לחפש את אור ה' ולהתאמץ להגיע אליו, ואילו ישראל כבר נמצאים בתוך האור ורק צריכים לבחור ללכת בדרך שה' מאיר.

א. האירועים: (יש לציין ארוע אחד בנוגע לירושלים וארוע אחד בנוגע לאשור)

ירושלים:

כיבושי סנחריב ביהודה - "עלה סנחריב מלך אשור על כל ערי יהודה הבצורות ויתפשמ." (מלכים ב', י"ח, י"ג).
 נאום רבשקה - "פה אמר המלך הגדול מלך אשור מה הבטחון הזה אשר בטחת",
 מצור אשור על ירושלים - "וישלח מלך אשור ... אל המלך תזקנהו בחיל כבד ירושלים".

אשור:

המפלה הניסית והפתאומית של צבא אשור
 מות מלך אשור בנינוה.

ביסוס על הפסוק: "ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור מאה ושמונים וחמישה אלף... ויהי הוא משתחוה... הכוהו בחרב."
 (מלכים ב', פרק י"ט, פסוק ל"ה)

ב. (1) הסתירה: בפסוק כ"ה רבשקה מציג את מלך אשור כשליח של ה' ומייחס את ניצחונו הצפוי לרצון ה', ולעומת זאת -

בפסוקים ל"ב-ל"ה הוא מזלזל בכוחו של ה' להציל את ירושלים מיד אשור.

(2) הבטחת ישעיהו נאמרה כנגד דברי רבשקה שנועדו להפחיד את העם. (על פי מלבי"ם), יש לצטט משפט אחד מנאום רבשקה בו יש ביטוי להפחדה.

לדוגמה: "ההצל הצילו אלהי הגוים איש את ארצו מיד מלך אשור איה אלהי חמת וארפד איה אלהי ספרנים הנע וענה פי הצילו את שמרון מיד מי בכל אלהי הארצות אשר הצילו את ארצם מיד פי יציל ה' את ירושלים מיד י" (פסוקים ל"ג-ל"ה במלכים ב', פרק י"ח).

ג. (1) בעל זכות — אם הוא מבצע את הגזרה במדויק כדי למלא את רצון בוראו.

בעל עבירה — אם לא התכוון למלא את רצון ה' אלא ביצע את הגזרה מתוך מניע אחר — שנאה, גאווה או רווח אישי.

(2) על פי דברי הנביא בישעיהו פרק י', מלך אשור רצה להשמיד את יהודה וישראל מתוך גאווה ולא מתוך רצון לעשות את דבר ה' ולכן יענש. על פי העיקרון שקבע רמב"ן בפירושו, מלך אשור היה בעל עברה כי רצה לבצע את גזירת ה' מתוך מניעים רעים.

א. יש לבחור אחד מן הציטוטים ולהסביר אותו על פי שתי גישות להבנת הנבואה:

פסוק ז': על פי הפשט, טבע החיות ישתנה. הדוב, שהוא חיות טרף, יהיה צמחוני וירעה בשלווה לצד הפרה. הפרה לא תפחד ממנו וגורי דובים ישחקו עם עגלים.

על פי גישת המשל, אויבי עם ישראל, המשולים לחיות טרף כמו דוב, לא יאימו על עם ישראל, ועם ישראל, המשול לפרה, לא יחשוש מהם.

פסוק ח': על פי הפשט, טבע החיות ישתנה. הפתן, נחש ארסי ומסוכן, לא יכיש עוד, ותינוק יוכל לשחק סמוך למאורת הנחש ללא חשש.

על פי גישת המשל, אויבי עם ישראל, המשולים לנחשים ארסיים כמו פתן, לא יאימו על עם ישראל, ועם ישראל, המשול לתינוק תמים וחסר הגנה, לא יחשוש מהם.

ב. תחומים אפשריים

• שינוי בטבע — ממדבר למקור מים.

דוגמאות מן הפסוקים (יש לציין אחת): "פי נבקעו במדבר מים ונחלים בערבבה".

"והיה השרב לאגם וצמאון למבועי מים".

• שינוי באדם (ניתן לבאר כשינוי גופני או רוחני)

דוגמאות מן הפסוקים (יש לציין אחת): "אז תפקחנה עיני עורים ואזני תרשים תפתחנה".

"אז ידלג כאיל פסח ותרון לשון אלם".

ג. למקבץ תמונות 1 אפשר להתאים פסוק המתאר את המהפך מצער לשמחה, כגון "ופדויי ה' ישבון וכאו ציון ברנה ושמחת

עולם על ראשם שישון ושמחה ישיגו ונסו יגון ונאנחה" (פרק ל"ה, פסוק י').

יש לקשר את הפסוק להתפרצות השמחה לאחר החלטת האו"ם על הקמת מדינת ישראל, או להנפת דגל מדינת ישראל החופשית על ידי ניצולי שואה הלבושים עדיין בבגדי מחנות העבודה שמהם השתחררו.

למקבץ תמונות 2 אפשר להתאים את אחד הפסוקים מישעיה המתייחסים לקיבוץ גלויות עתידי:

"וְנִשְׂא נֶס לְגוֹיִם וְאָסַף נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל וְנִפְצוֹת יְהוּדָה יִקְבֹּץ מֵאַרְבַּע כְּנָפוֹת הָאָרֶץ" (פרק י"א, פסוק י"ב).

"וְהָיְתָה מְסֻלָּה לְשָׂאֵר עַמּוֹ אֲשֶׁר יִשְׂאָר מֵאֲשׁוּר כְּאֲשֶׁר הָיְתָה לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם עָלְתוֹ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" (פרק י"א, פסוק ט"ז).

"וּפְדוּיֵי ה' יֵשְׁבוּן וּבְאוֹ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֵאשִׁים שְׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִשְׂיִגוּ וְנָסוּ יְגוֹן וְאַנְחָה" (פרק ל"ה, פסוק י').

יש להתייחס בתשובה לאופן שבו פרטים מן הנבואה שנבחרה באים לידי ביטוי בתמונה. למשל — מגוון המקומות שהעולים יבואו מהם, אמצעי התחבורה שבהם יגיעו לארץ.

אפשר לצטט פסוק גם מנבואה שלא נלמדה בספר ישעיה המתייחס לקיבוץ גלויות ולשיבת אנשים מעם ישראל לעמם ולארצם, כגון:

"אִמֵּר לְצִפּוֹן תְּנִי וּלְתִימָן אֵל תִּכְלָאֵי הִבְיֵאֵי בְּנֵי מִרְחֹק וּבְנֹתַי מִקְצֵה הָאָרֶץ" (ישעיה מ"ג, פסוק ו').

"מִי אֵלֶּה כְּעַב תְּעוֹפְיָנָה וְכִיּוֹנִים אֵל אֲרַבְתִּיהֶם כִּי לִי אֵיִים יָקוּוּ וְאַנְיֹת תַּרְשִׁישׁ בְּרִאשֹׁנָה לְהִבְיֵא בְּנֵי מִרְחֹק" (ישעיה ס', פסוקים ח'–ט').

למקבץ תמונות 3 אפשר להתאים פסוקים המתארים את הפרחת המדבר והפיכתו ממקום יבש למקום שבו זורמים מים: "כִּי-נִבְקְעוּ בַמְדְבָר מַיִם וּנְחָלִים בְּעֶרְבָה... וְהָיָה הַשָּׂרֵב לְאֵגֶם וְצִמְאֹן לְמַבּוּעֵי מַיִם" (פרק ל"ה, פסוקים ו'–ז').

"יִשְׁשׂוּם מְדָבָר וְצִיָּה וְתַגְלַל עֶרְבָה וְתַפְרַח כְּחִבְצֵלָת" (פרק ל"ה, פסוק א').

יש להתייחס בתשובה לפרטים הבאים לידי ביטוי בתמונה: הובלת מים לנגב אמצעות קידוחים או באמצעות המוביל הארצי, או הפרחת השממה המדברית באמצעות הקמת יישובים וגידול חקלאות מדברית ולקשר אותם לחלק המתאים בפסוק.

9. ביטחון והשתדלות

א. (1) חזקיהו לא רצה השפעה זרה של אשור על עבודת ה' בירושלים.

א חזקיהו בטח בה' שישחרר אותו מעול אשור כדי שיוכל לממש ולהשלים את מהפכת התשובה שלו ביהודה.

(2) מטרת חזקיהו קיווה להשיג (יש לציין שתיים): איחוד מחודש של הממלכות לאחר גלות שומרון, עצמאות מדינית, עצמאות דתית, שחרור מעול המיסים.

ב. (1) ההכנות המתוארות בפסוקים אלה: הכנסת מים אל העיר, מניעת המים מהאוייב, שיפוץ החומה הישנה, הרחבת החומה שהקיפה את ירושלים.

(2) הפסול: הם נהגו בהוללות / בטחו רק בכוחם ובהכנותיהם.

היה ראוי שיתפללו ויבקשו עזרה מאת ה' וישעשו תשובה ולא רק יסמכו על כוחם.

ג. העם סמך רק על ההכנות הפיזיות למלחמה ועל הכוח הצבאי של יהודה (ומצרים בעלת בריתה), ולעומתם דוד מדגיש במזמור מתהלים שההצלה תלויה בה'.

הניגוד בא לידי ביטוי בפסוקים מתהלים: "אֵין הַמְלִיךְ נוֹשֵׁעַ בְּרַב חַיִל גְּבוּר לֹא יִנְצַל בְּרַב כֹּחַ" / "שֶׁקֶר הַסּוֹס לְתִשׁוּעָה וּבְרַב חַיִל לֹא יִמְלֹט" / "נִפְשָׁנוּ חִפְתָּה לֵה' עֲזָרְנוּ וּמִגִּנְנוּ הוּא", לְעוֹמֵת "עַל סוֹסִים יִשְׁעוּ ... וְלֹא שָׁעוּ עַל קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וְאֵת ה' לֹא דָרְשׁוּ" (ישעיה, ל"א, א').

10. יונה

- א.** (1) הקושי: כיצד הודה יונה לה' בתפילתו על הצלתו מבטן הדג עוד לפני שההצלה הזו התרחשה?
 (2) שתי הפעמים שבהם היה יונה מצוי בסכנת חיים וניצל בדרך נס (כשהושלך מן האונייה על ידי המלחים וכשנבלע על ידי הדג ונשאר בחיים) כבר הוכיחו לו שה' אינו חפץ במותו.
- ב.** (1) אנשי נינוה צמו ולבשו שקים ובעקבות צו המלך גם התפללו, עינו את הבהמות, השיבו את הגזל, תיקנו את מעשיהם הרעים.
 (2) הן רב החובל הן המלך הבינו שלמעשי בני האדם יכולה להיות השפעה על גזרה שגזר ה' / שניהם גילו מנהיגות מתוך אכפתיות לאנשיהם במטרה למנוע פורענות ואסון / שניהם ציוו לקרוא אל ה'.

11. תהלים. מזמור קכ"ו

- א.** אפשר להסביר את המזמור כולו כנאמר לעתיד לבוא או כנאמר על אירוע שכבר התרחש בעבר ובהתאם לגישה זו לבחור פעלים מן המזמור שמתאימים לעתיד או לעבר.
 ביטויים בלשון **עבר** שמהם אפשר להוכיח כי המזמור נאמר במהלך הגאולה או במבט לאחור: (יש לצטט רק אחד) "היינו כחולמים" / "הגדיל ה' לעשות עימנו".
 ביטוי בלשון **עתיד** שמהם אפשר להוכיח כי המזמור הוא תפילה לעתיד: (יש לצטט רק אחד).
 "שובה ה' את שביתנו" / "אז ימלא שחוק פינו.. אז יאמרו בגויים"
- ב.** (1) בעת הזריעה יש חרדה, מושקע כסף ועמל ולא ידוע אם הם ישאו פרי, ובעת קציר כבר יש יכול ואפשר לשמוח עליו ולא לחשוש עוד.
- (2) הנמשל: הסיבה לבכי בעת "הזריעה" (בתקופה שרוב העם מצוי בגולה) היא כאב וקושי בשלבים הראשונים של הגאולה אן קשיי וסבל הגלות אן ההשקעה והמאמץ הנדרשים לשם קיום תורה ומצוות בגלות.
 הרינה שיחושו בעת "הקציר" (בתום הגלות ועם בוא הגאולה) היא ביטוי לשמחה ולהודיה על בוא הגאולה וקץ הגלות וצרותיה.